

Jesse Keskiaho

***Codices Fennici*. Karttoitus Suomessa ennen vuotta 1600 valmistetuista tai käytetyistä käsikirjoituksista¹**

Listaan on otettu mukaan kaikki sidotut käsikirjoitukset tai sellaisten katkelmat (Kansalliskirjaston jo digitoidun *Fragmenta membranea* -kokoelman ulkopuolelta). Siihen ei siis ole sisällytetty alkuperäisinä säilyviä kirjeitä tai asiakirjoja. Rajaus on lähtee kirjasta esineenä: 1600-luvun tai nuoremmat kopiot keskiaikaisista tai 1500-luvun kirjoista on rajattu tämän listan ulkopuolelle. Lisäksi kartoituksesta on työekonomisin syin rajattu ulos kruunun tuottama aineisto, erityisesti voudintilit 1500-luvulta (vaikka esim. Juhanan herttuakunnan voudintilit täyttävät rajauksen kirjahistorialliset kriteerit).

Kaikista kohteista on pyritty ilmoittamaan mahdollisimman ajankohtainen paikkatieto, laajuus (lehtinä), sekä ajoitus, alkuperä ja proveniensi (jos eivät selviä jo paikkatiedosta). Useimmista ilmoitettu myös tarkempi sisältö (päänimikkeet), kirjoituskieli (kun se ei ilmene kursivoidusta nimekkeestä) ja valikoima kirjallisuutta.

Loppuun on koottu tietoja myös painoteosten käsikirjoitetuista lisävihoista, jotka sisällytetään luettelointi- ja digitointityöhön resurssien salliessa.

Aivan viimeisenä luetellaan sellaisia käsillä olevaan aikarajaukseen sisältyviä käsikirjoituksia, joita säilytetään Suomessa mutta joista *tiedetään* ettei niillä ole mitään yhteyttä 1600-lukua edeltävään nykyisen Suomen alueen kirjakulttuuriin. Näitä käsikirjoituksia ei siis luetteloita. On huomattava, että varsinainen kartoitustulos sisältää sellaisia käsikirjoituksia, joiden alkuperä tai proveniensi Suomessa mainitun ajan sisällä on todennäköinen, joskaan ei kaikissa tapauksissa varma.

Kyseessä on nk. *handlist* – ei siis *luettelo*, vaan luetteloinnin ja jatkotutkimuksen pohjaksi laadittu lista. Näin ollen useat yksittäiset tiedot perustuvat kirjallisuuteen pikemmin kuin alkuperäisen käsikirjoituksen tutkimukseen. Varsinaisen luettelointityön osana pitääkin tarkastaa kaikki tiedot yksittäisistä nimekkeistä niiden sijainnista alkaen, sekä arvioida uudelleen nimekkeiden sopivuus hankkeen materiaalia koskevan rajauksen näkökulmasta. Tätä silmälläpitäen listaan on sisällytetty yksittäisiä toistaiseksi hieman vuotta 1600 nuoremmiksi arvioituja käsikirjoituksia joiden ajoitusta voi olla syytä hankkeen puitteissa arvioida uudelleen. Käsikirjoitukset on järjestetty sisällön mukaan temaattisesti ja tämän jaon sisällä karkeaan aikajärjestykseen. Lisävihot on listattu nykyisen sijainnin mukaan.

1.7.2014. Luettelointityön edettyä listaan on päivitetty linkit julkaistuihin luetteloteksteihin. Listaa on myös päivitetty: muutamia käsikirjoituksia on katsottu aiheelliseksi poistaa, kun niiden ajoitus tai provenienssitiieto on tutkittaessa tarkentunut. Luettelointityön ohessa tietoon on myös tullut käsikirjoituksia, jotka alkuperäisestä listasta puuttuivat. Päivitykset on tehty muuttamatta alkuperäistä numerointia, lisäten ajoitetut uudet kohteet ajoitusta vastaavalle kohdalle numerointia merkinnällä B (tai C).

¹ Karttoitus rakentuu aiemmalle, keskiaikaiseen kirja-aineistoon (hallinnolliset kirja-aineistot pois lukien) rajoittuvalle kartoitukselleni, ks. Keskiaho 2010b, 417–427. Sydämelliset kiitokset avusta yksittäisten nimekkeiden tai suurempien kokonaisuuksien kanssa: Eva Ahl-Waris, Georg Haggrén, Tuomas Heikkilä, Tuula Hockman, Kaisa Häkkinen, Mia Korpiola, Ulla Koskinen, Eila Kupias, Anu Lahtinen (AL), Olli Martikainen, Vesa-Matti Ovaska, Tapio Salminen, Erkki Tuppurainen, Anna Wolodarski. Suomalaisen kirjallisuuden seuran *Codices Fennici* -hanketta rahoittavat Koneen säätiö ja Jenny ja Antti Wihurin rahasto.

I. Historia

1. Stockholm, Kungliga biblioteket, D 409, 181ff. Olaus Petri, *En Svensk Cröneka*; Suomi?, saec. XVI med. (prov. Turku 1552, Mikael Agricola -> Anna Hogenskild).²
2. Uppsala, Universitetsbibliotek, Palmsk. 312, 369–380, 6ff. Nk. Palmskiöldin katkelma ja Agricolan hautakirjoitus, lat. Viipuri, saec. XVI med. (1560-luvun alku?, Henricus Mathei Rawmensis).³
- 2a. Stockholm, Kungliga biblioteket, D 411, ???ff. Olaus Petri, *En Svensk Cröneka*, Owned by Gödik Fincke 1568???
3. Uppsala, Universitetsbibliotek, Palmsk. 311, 95–99, 5ff. Hist. muistiinpanoja, lat. Viipuri, saec. XVI med.–¾. (Henricus Mathei Rawmensis).⁴
4. Stockholm, Kungliga Biblioteket, D 358, 16ff. Kronologiska anteckningar rörande Sverige och särskildt Finland för åren 840–1566, Suomi?, saec. XVI² (1566–1568?).⁵
5. Uppsala, Universitetsbibliotek, E 133, 249ff. *Stierneldska handskriften*; kronikoita ja katkelmia, lauluja, otteita laeista, sekalaisia kopioita; ruots. Suomi, saec. XVI² (post 1583?) (prov. Sundholman vouti Jöns Persson till Salmis).⁶
6. Uppsala, Universitetsbibliotek, E 32, 23ff. Olaus Petri, *En Svensk Cröneka*, Johannes Magnuksen kronikan Suomi-keskeinen lyhennelmä, Suomi-aineistoa; Turku? (Marcus Henrici Helsingius?), saec. XVI ex.–XVII in.⁷
7. Stockholm, Riksarkivet, (*olim* Acta historica), Klaus Hermansson Fleming, *Memoriale chronicum*, ???ff.; saec. XVI ex.–XVII in. (prov. ? Messenius).⁸

II. Kopiokirjat, tilit, yms.

1. Stockholm, Kungliga biblioteket, Finska handlingar 1427–1700 I, D.461:1, 1f.?; Raaseporin linnantilit 1451.⁹
2. Stockholm, Riksarkivet, SIGNUM?, ???ff.; Birger Trollen verotilit Turun linnasta 1463–1464.¹⁰
3. Stokholm, Kungliga biblioteket, SIGNUM?. Kaksi kopiota, A, 12ff. (joista 9v–11v tyhjiä) & B, 9ff. (joista 8–9 tyhjiä). Olof Nilsson Tavastin maakirja ja talousmuistiinpanot n. 1455.¹¹
4. Stockholm, Riksarkivet, A 3, 90ff.; Piispa Magnus Nicolain (Särkilahden) kopiokirja, saec. XV

² Parvio 1968, 25–26.

³ Heininen 1989, 52–57.

⁴ Heininen 1989, 48–51.

⁵ Heininen 1989, 39–48.

⁶ Schalin 1946, 55; Noréen & Grape, *Visböcker*, 3.ix; Heininen 1989, 48–49. Anu Lahtisella digitaalinen kopio.

⁷ Heininen 1989, 32–33 (ja transkriboitu ote 111–114).

⁸ Ks. Gönblad, *Urkunder*, 2.1–30, s. 1 n. “med Palmskölds hand ‘lågh ibland Messenij acter’”.

⁹ FMU 2898, cf. 2906.

¹⁰ Hausen, *Bidrag*, 1.301–356.

¹¹ FMU 3001: ”Båda exemplaren förvaras i svenska riksbiblioteket och lär ha kommit dit med någon räkenskap från kammararkivet.”

ex.¹²

5. Stockholm, Riksarkivet, A 10, 329ff. *Registrum ecclesiae Aboensis*, Turun Tuomiokirkon kopiokirja, nk. Turun Musta kirja. Turku, saec. XV ex.¹³

6. Stockholm, Riksarkivet, E8689 (olim. Skoklostersamlingen, MS in fol. 70), 125ff. Nk. *Codex Särkilahti*, Skoklosters *Codex Aboensis*, Turun Tuomiokirkon kopiokirja. Turku, saec. XV ex.¹⁴

7. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 57, 64ff. *Codex Cederhelmianus*. Turun piispojen statuuotteja, saec. XV ex.¹⁵

8. Stockholm, Riksarkivet, Dombok för sydvästra Tavastland 1506–1510, ??ff.¹⁶

9. Stockholm, Riksarkivet, C51, Räkenskaper för Nynäs i Finland 1506–1510. ??ff.

10. Stockholm, Riksarkivet, C52, Räkenskaper för Nynäs i Finland 1514–1520. ??ff.

11. [Helsinki, Kansallisarkisto, Kallialan kirkontilit 1469–1524](#), 44ff.¹⁷

12. Uppsala, Universitetsbibliotek, E 214, 13ff. Turun tuomiokirkon Sigfridin alttarin kopiovihko, saec. XVI in.¹⁸

13. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling, 10, Godshandlingar angående Nynäs 1524–1546; useita vihkoja n. 1527–1549, 1573, 1589–1590, 1595, 4+43+76+51+64+19+58+6+8+6+12+5ff.¹⁹

14. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 8, Nils Pederson Bielke, registratur 1545–1547; 4ff. Suomi? Ruotsi?²⁰

15. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 3, Nils Pedersson Bielke + maka Anna Hogenskild godshandlingar, Nynäs och andra gods i Finland, 5–13. Maakirjoja, inventaarioita yms. 1549–1551, 1561; 2 + 16 + 12 + 9 + 11 + 12 + 6 + 17 + (40+) + 12 + 20 + 57ff. (no. 13 sidottu keskiaikaiseen käsikirjoituslehteen).²¹

16. Helsinki, Kansallisarkisto, 216 Ala-Satakunnan tuomiokirja 1550–1552; 180ff. Ollut sidottuna pergamenttilehteen (joka talletettuna KK F.m.-kokoelmaan?); prov. Kammararkivet.²²

17. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 4, Nils Pedersson Bielke + maka Anna Hogenskild godshandlingar, Nynäs och andra gods i Finland, 1–17; maakirjoja, inventaarioita, yms. 1551–1554; 138 + 12 + 12 + 16 + 11 + 16 + 12 + 16 + 10 + 16 + 46 + 16 + 12 + 2 + 12 + 14 +

¹² Pirinen 1956, 118; Heikkilä 2010, 248–254.

¹³ Jaakkola 1931; Heikkilä 2010, 248–254. Faksimile: *Registrum*.

¹⁴ Jaakkola 1931; Heikkilä 2010, 248–254. Faksimile: *Codex Särkilahti*.

¹⁵ Jaakkola 1931; Pirinen 1956, 118; Heikkilä 2010, 248–254.

¹⁶ Hausen, *Bidrag*, 1.125–300.

¹⁷ Hausen, *Bidrag*, 1.357–420.

¹⁸ Pirinen 1956, 118; Heikkilä 2010, 248–254.

¹⁹ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 193.

²⁰ Kansallisarkisto mf FR 195.

²¹ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 193–194.

²² Roos, *Ala-Satakunnan*. Digitaalinen faksimile: <http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=40739>.

12ff. (No. 1 sidottu keskiaikaiseen käsikirjoituslehteen).²³

18. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 5, Nils Pedersson Bielke + maka Anna Hogenskild godshandlingar, Nynäs och andra gods i Finland, 1–3, 5–15, maakirjoja, inventaarioita, yms. 1553–1557; 40 + 23 + 6 + 44 + 8 + 15 + 24 + 46 + 14 + 48 + 38 + 34 + 48.²⁴

19. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 934, 34ff. Naantalin luostarin kirjerekisteri, 1554?²⁵

20. Stockholm, Riksarkivet, Kopiesamlingen I (f d Avskriftsamlingen), vol. 17-18. Ture Pedersson Bielkes och Gustaf Finckes brevbok 1555–1557; ??ff.²⁶

21. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 8, En kortt extractt ... Nyslotts lähn i Saffwolax ... 1557; 12ff.²⁷

22. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 6, Nils Pedersson Bielke + maka Anna Hogenskild godshandlingar, Nynäs och andra gods i Finland, 1–10, 1558–1565; 24 + 50 + 78? + 30 + 5 + 20 + 10 + 40? + 4ff. (no. 9 sidottu keskiaikaiseen käsikirjoituslehteen, samaan kuin Adliga 8, Räkenskap för Vik 1559–1565?).²⁸

23. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 8, Räkenskap för Vik 1559–1565; 60ff. (sidottu keskiaikaiseen käsikirjoituslehteen).²⁹

24. Helsinki, Kansallisarkisto, Erik Flemingin maakirja 1440–1551 (laadittu n. 1532–1560) (prov. Kamarikollegio 1590-luvulla, lahj. Suomeen 1864); 236ff.³⁰

25. Stockholm, Kungliga biblioteket, If 12 (Brocmani no. 5). Erik Flemings jordebok (prov. Nils Reinhold Brocmanin kokoelma) ??ff.³¹

26. Helsinki, Kansallisarkisto, Vanhempi tilikirjakokoelma, 6284a, 6312b, 6345a, 6379a. Katkelmia Savon tuomiokirjoista 1559, 1561–1562, 1565; 18 + 17 + 2 + 10ff. Neljään eri niteeseen (väärin) järjestettyjä lehtiä alun perin samasta kokonaisuudesta, tuskin myöskään kuuluneet alkujaan tilikirjojen kokonaisuuteen.³²

27. [Vaasa, Maakunta-arkisto, Savon tuomiokunnan arkisto CA:1. Dombok för Savolax 1563–1564](#); 169ff. (prov. Vaasan hovioikeus).³³

27a. Turku, Maakunta-arkisto, von Gerdtén suvun kokoelma, Hollolan kihlakunnan ja Etelä-Suomen laamannikunnan tuomiokirjoja ja tuomiokirjakatkelmia (1564-1587), 125ff.? (pp. 86 + 35 + 55 + 45 + 29).³⁴

²³ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 194.

²⁴ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 194.

²⁵ Arwidsson, *Handlingar* 7.1–45; Pirinen 1947, 97; Heikkilä 2010, 249.

²⁶ Cf. Arwidsson, *Handlingar*, 4.85–372; Kansallisarkisto mf FR 364.

²⁷ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 195.

²⁸ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 194.

²⁹ Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 195.

³⁰ Oja, *Erik Flemingin*. Faksimile: <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?sartun=298658>.

³¹ Oja, *Erik Flemingin*.

³² Pirinen, *Savon*, v–vi, xi–xvii.

³³ Pirinen, *Savon*, vi–vii, xi–xvii.

³⁴ http://sukuhistoria.fi/sshy/kirjat/Tuomiokirjat/tuomiokunnat/tuomiopoytakirjat_1564-1633_ap_vongertden2-

28. Helsinki, Kansallisarkisto, Topographica: Rauma, Tuomiokirjakatkelmia vuosilta 1504, 1569, 1598–1599; 4ff. Todenn. kolmesta eri kirjasta (1+1+2) siis luetteloitava erikseen? Kaksi yksittäislehteä vanhemmantlyylistä 'tilikirjaformaattia' (lehdet pitkittäissuunnassa taitettuja pienehköjä 4:toja), yksi kaksoislehti 4:to (jossa vesileima).³⁵
29. Stockholm, Riksarkivet, Kopiesamlingen I (*olim* Avskriftsamlingen efter 1520), vol. ??, Gödik Finckes registratur, kopiebok 1440–1551 från Kankais; ??ff.
30. Stockholm, Riksarkivet, Kopiesamling I, Avd. I, vol. 17 (*olim* Avskriftsamlingen efter 1520, vol 11B, Ture Pedersson Bielkes af Gustav Fincke brevbok 1555–1557); ??ff. Ture Pederssonin kopiokirja, etapit matkalta Olavinlinna–Turku–Salestad 1557.
31. Stockholm, Riksarkivet, Avskriftssamlingen, vol. 15, Klas Kristersson Horns registratur, 11 juni 1558–20 februari 1560 och 30 mars–26 oktober 1561. ??ff.³⁶
32. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling 1, Inventar på Nynäs 1574, 6ff.³⁷
33. [Turku, Maakunta-arkisto, Rauman maistraatin arkisto, Gb:1, Kaupungin yksityiset tilit 1577–1699](#). tilikirja 1577, 142ff.
34. Linköping, Stadsbibliothek, G 30 +? Helsinki, Kansalliskirjasto, Asiakirjakokoelmat, Hö II.19-28, vol. 28; Ivar Flemingin maakirja 1413–1580. ??ff.³⁸
35. Stockholm, Riksarkivet, Topographica 589; ??ff, Porvoon pitäjän Bjurbölessä asuneen Henrik Mattsson Huggutin (aateloitu 1583) ja Cecilia Johansdotter Stålarmin tilejä.³⁹
36. Stockholm, Riksarkivet, Kammararkivet, Finska Cameralia vol. 110. Dombok för Asikkala m.fl. socknar 1584. ??ff.⁴⁰
- 36a. Stockholm, Kungliga Biblioteket, Cod. Holm. I h 29; ??ff. Christer Claesson Horn, Jorde-book 1585.
37. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling, 8, Godshandlingar; Lahis ... räkenskap 1585, 20ff.⁴¹
38. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Adliga ätten Bielke, 7, Godsaräkenskaper för Åkerö, 8, Hendrick Jacobsons rechenkap för Nynäs och Lahis 1586; 28+ff.⁴²
39. Stockholm, Riksarkivet, Strödda domböcker och rättegångshandlingar 30, Dombok för Åland

[3/hakemisto_3.htm](#).

³⁵ Lähteenoja 1935.

³⁶ Cf. Stockholm, Riksarkivet, Eriksbergsarkivet, ks. Nimetön 1905, 117.

³⁷ Kansallisarkisto mf FR 193.

³⁸ Roos, *Ivar Flemingin*; Kansallisarkisto mf 6c 36/III. Anu Lahtisella digitaaliset kopiot, tarkastanut Kansalliskirjaston vihon n. v. 2006.

³⁹ Anu Lahtisella kuvattuna. Henkilöistä, joskaan ei itse lähteestä ks. Samuelson 1994.

⁴⁰ Anu Lahtisella kuvattuna.

⁴¹ Kansallisarkisto mf FR 193.

⁴² Foliomäärät laskettu mikrofilmiltä, ei tarkastettu. Kansallisarkisto mf FR 195.

1588; 20ff.⁴³

40. Uppsala, Universitetsbibliotek, S 172, Klas Åkessons (Tott) jordebok. ??ff.⁴⁴

41. Stockholm, Riksarkivet, Biographica, Arvid Henriksson Tawasts samling, vol. 1–3. Vol. 1 on kopiokirja Narvan linnan päällikön ja kuninkaan kirjeenvaihdesta 1590; ??ff. Tarkastettava onko kokonaisuudessa muutakin rajaukseen sopivaa.

42. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling, 8, Godshandlingar; Byte av Ståholms mot Monnes, Lemu, 2ff. saec. XVI.⁴⁵

43. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling, 8, Godshandlingar; Finska godsräkenskaper (Copie aff laghlighe köpe breff...), 18ff. 1590? Sidottu pergamentille painettuun inkunaabelilehteen.⁴⁶

44. Stockholm, Riksarkivet, Bielkesamlingen, Hogenskild Bielkes samling, 8, Godshandlingar; Hindrich Jacopssons rechnung 1590–1592 [Nynäs?], 46ff.⁴⁷

45. Stockholm, Riksarkivet, Kopiesamlingen I (f d Avskriftsamlingen), vol. 40. Gödick Finckes in- och utgående registratur 1594–1595, 1597; ??ff.⁴⁸

46. Stockholm, Riksarkivet, Kopiesamlingen I (f d Avskriftsamlingen), vol. 41. Gödick Finckes registratur 1598–99. ??ff.⁴⁹

47. Stockholm, Riksarkivet, SIGNUM? *Protocolon på alle saak och ärende pro anno -99*, 93ff. Aksel Kurjen esikunnan diaario. Suomi, 1599 (sidottu 1400-luvun gradualen lehteen).⁵⁰

48. Stockholm, Riksarkivet, Leijonhufvudska samlingen, vol. 2, katkelma (1 vihko) kirjediaariosta 1599. ??ff.⁵¹

49. Helsinki, Kansallisarkisto, Biographica, Kupiainen, Henrik Henriksson; 14ff. Kirjekonsepti- tai kopiokirjan lehtiä 1570-90-luvuilta (Henrich Henrichsson Cwpiann, Andreas Sigfridi, Anders Persson, Lasse Moensson, Jacob Pauli), ruots. Suomi, saec. XVI ex. (prov. Kuopio, Lyseon kirjasto, Kyrkoordningen 1571, kansitäytteenä; kirjan on ostanut 18.6.1592 Bertill Andersson, 1628 Maaliskuussa Piispa O. Elimaeus Viipurissa; kansitetty jo Turussa tai Bertilin toimesta? Kantena ollut liturginen pergamenttilehti, onko Kuopiossa vai Kansallisarkistossa/-kirjastossa?)⁵²

50. Uppsala, Universitetsbibliotek, K 12a, 15ff. Kirkollinen kopiokirja, Turku, saec. XVI ex.⁵³

51. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 942, ??ff. Kirkollinen kopiokirja, Turku, saec. XVI ex.⁵⁴

⁴³ Mikander, *Åländska handlingar*, iv–v ja 3–42.

⁴⁴ Kansallisarkisto mf 6c 36/III.

⁴⁵ Kansallisarkisto mf FR 193.

⁴⁶ Kansallisarkisto mf FR 193.

⁴⁷ Kansallisarkisto mf FR 193.

⁴⁸ Grönblad, *Urkunder* 1; Kansallisarkisto mf FR 364.

⁴⁹ Kansallisarkisto mf FR 565.

⁵⁰ Juvelius, *Protocolon*.

⁵¹ Leinberg, *Grefve Axel*.

⁵² Schalin 1946, 59–60 ja viite 1.

⁵³ Sainio 1952, 342–345; Klockars 1960, 16–18; Heininen 1989, 33–38.

52. Helsinki, Kansallisarkisto, Kaakkois-Hämeen tuomiokirja 1443–1502, 53ff. Saec. XVI ex. / XVII in. kopio.⁵⁵

52B. Helsinki, Kansallisarkisto, 219a, Hauhon ja Ylisen kihlakunnan tuomiokirja 1594-1598, 134ff. Saec. XVI ex. / XVII in.⁵⁶

53. Stockholm, Riksarkivet, SIGNUM?, ??ff. Krister Klaunpoika Kurjen tilit Joensuun (Åminne) kartanosta.⁵⁷

54. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto, Historica I, Irtolehtikokoelma; 2ff. kaksoislehden katkelma Virolahden seurakunnan(?) tilikirjasta saec. XVI.

III. Lait

1. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 172, 123+10ff.; *Magnus Erikssons landslag*; saec. XV med., Tukholma. Ollut Mikael Agricolan hallussa(?). Nk. *Codex Aboensis*.⁵⁸

1a. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 127, ???ff. *Magnus Erikssons Stadslag*, saec. XIV²?? (prov. Mikael Agricola, ostanut kauppias Mikael Paljaspäältä 7.12.1540). [EI SCHLYTER; KS. ÅSTRÖM]

2. Stockholm, Kungliga biblioteket, Cod. f.d. von Engström, 110 fol. Ruotsi (?Turun hiippakunta), 1459. Turun hiippakunnan liturginen kalenteri (fols. 3–8) ja *Magnus Erikssons landslag*. Suomessa ainakin 1500-luvun puolivälistä alkaen.⁵⁹

2B. Copenhagen, Kongelige Bibliotek, Thott 2199, 131fol. Ruotsi, 1468. *Magnus Erikssons landslag*. Ostettu Sääksmäelle 1512 (fol. 130v).⁶⁰

3. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 2, 12 + 160 + 4 fol. Lakeja; Ruotsi, saec. XV² (prov. saec. XV ex. Turun hiippakunta, ?Kyrö ?Lapua, ks. fols 158r–160v, 164v; friherre Claes Bjelke till Wik k. 1623, joka mahd. sidottanut).⁶¹

4. Uppsala, Universitetsbibliotek, B 38, 233ff; *Kristofers landslag*, ym.; saec. XV² (prov. Claes Henriksson Horn till Kankais, kannessa; perinyt isältään, ks. myös ff. 1–9).

5. Uppsala, Universitetsbibliotek, B 52, 316ff. *Magnus Erikssons landslag*(?), 1500; kaupunginlaki 1597 (prov. Johannes Nicolai Wenno i Åbo, kannessa).

6. Stockholm, Kungliga biblioteket, Rålamb's manuskriptsamling 4:o 143, 188ff. *Magnus Erikssons stadslag*, Turku 1552, lisätty tuomarinohjeet 1569, Laurentius Eritci[!] Holmensis (kirj. koko kirjan

⁵⁴ Klockars 1960, 16–18; Heininen 1989, 33–38.

⁵⁵ Hausen, *Bidrag*, 1.1–123; Pirinen 1947, 67–70.

⁵⁶ Digitoituna: <http://digi.narc.fi/digi/slistaus.ka?ay=40748>.

⁵⁷ Voionmaa 1914. Ilm. ei havaittu sitten Voionmaan, Georg Haggrén yrittänyt paikallistaa, toistaiseksi tuloksetta.

⁵⁸ Ks. Wiktorsson 1985, 33–40; ja 2004. Faksimile: *Codex Aboensis*.

⁵⁹ Malin 1925, 112–114; Keskiäho 2008a, 237.

⁶⁰ Schlyter, *Uplands-lagen*, xxvii–xxviii; Schlyter, *Magnus Erikssons landslag*, xlv–xlvi.

⁶¹ Schlyter, *Uplands-lagen*, xxiv; Schlyter, *Södermanna-lagen*, xl–xli; Schlyter, *Magnus Erikssons landslag*, xl; Schlyter, *Magnus Erikssons stadslag*, xix–xx.

vai vain tuomariohjeet?).⁶²

6B. Helsinki, Kansalliskirjasto, B.ö.IV.26 (olim B.II.23, olim B.ö.I.23); 160ff. *Magnus Erikssons stadslag*, etc.; 1555, Ruotsi? (prov. Hans Erichsonn 1582, Michill Hising [k. Rauma 1808?], J.H. Amnorin [näin Schlyter, merkinnät olleet alkup. kansissa?], Carl Knut Amnorin på Lagstad 1785, esim. fol. 137v).⁶³

7. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 96; 196ff. 1570-luku; *Kristoffer kuninkaan maanlaki, Herra Martin suomeksi kääntämä v. 1548*.⁶⁴

8. [Helsinki, Kansalliskirjasto, Fö.V.25](#), 3 + 179 + 1ff. *Magnus Erikssons stadslag, Västerås ordinantia 1527, Visby sjörätt* (Agricolan ruots. käännös). Suomi, saec. XVI² (Matthias Erici Raumoensis, 1568-79 Liedon ja 1580-87 Eurajoen khra).⁶⁵

9. Uppsala, Universitetsbibliotek, B 76, 191ff. *Upplandslagens kyrkobalk, Kristofers landslag*, ym.; saec. XVI ex. (prov. Hebla Stålarin till Villiais, 1640-luvulla).

10. Uppsala, Universitetsbibliotek, B 2, 164ff. *Magnus Erikssons landslag*(?); saec. XVI 4/4 (post 1571) (prov. Peter Peter Hansson till Walstad, lahj. 1604 Sigfrid Luchoiselle).

11. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C III 10](#), 165ff. Saec. XVI². *Kristoffer kuninkaan maanlaki*.⁶⁶

12. Tallinn, Linnaarhiiv, Cm. 9, 62ff.; *Magnus Erikssons stadslag*; Saec. XV¹ Suomi? (prov. Tallinna?, Raadin kirjasto keskiajalla?).⁶⁷

~~13.~~ Helsinki, Kansalliskirjasto, Eö I 38, 51ff.; *Kristoffer kuninkaan maanlaki* (ff. 27–77), sidottu painetun (ff. 1–26) *Helsingelagen* (Stockholm: Anund Olufson Helsing 1609) -kappaleen perään, *arbor consanguinitatis* kirj. painatteen viimeisen sivun verso-puolelle; todennäk. saec. XVII 1/3 (1609 jälkeen), Suomi (prov. Isonkyrön kirkon ullakko 1926).⁶⁸

IV. Liturgia

1. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 24](#), 16ff. *Psalterium*. Länsi-Eurooppa, saec. XI–XII.⁶⁹

1B. Helsinki, Kansallismuseo, KM 3286.; 2ff. Kangasalan kirkon lattian alta löytyneet kirjan kannet, ja niihin liimattuina olleet kaksi pergamenttilehteä, *missale*, mannermainen, saec. XII.

1C. Helsinki, Kansallismuseo, KM 51019:1-2; 2ff. Saltvikin kirkon keskiaikaista alttarikaappia restauroitaessa irrotetut kaksi pergamenttikaistaletta; *missale*, Englanti?, saec. XII.

2. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 10](#), 371ff. *Breviarium dominicanum*. Länsi-Eurooppa, saec. XIII

⁶² Schlyter, *Magnus Erikssons stadslag*, xxvii–xxviii.

⁶³ Schlyter, *Magnus Erikssons stadslag*, xxix.

⁶⁴ Airila & Harmas, *Kristoffer kuninkaan maanlaki*, xi–xv.

⁶⁵ Hurmevirta 1956, 6–7; Schlyter, *Magnus Erikssons stadslag*, xxxix.

⁶⁶ Airila & Harmas, *Kristoffer kuninkaan maanlaki*, xv–xvii. Digoituna: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2014-00006050>.

⁶⁷ Kala 2007, 150–152; huom: Kala ei perustele ehdottamaansa lokalisaatiota.

⁶⁸ Airila & Harmas, *Kristoffer kuninkaan maanlaki*, xvii–xix.

⁶⁹ Keskiäho 2008a, 233.

med. Saapunut Turun hiippakuntaan viimeistään 1400-luvun lopussa tai 1500-luvun alussa.⁷⁰

3. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö IV 7](#), 92 fol. *Oripään missale I*, lat. Ruotsi, saec. XIII ex.–XIV in. Kuulunut viimeistään vuonna 1670 Yläneen kirkolle.⁷¹

4. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 421, 117ff. Liturginen kokoelmäkäsikirjoitus (*Collectarium, principia antiphonarum, orationes*). Turun hiippakunta, dominikaaninen konteksti, 1407.⁷²

5. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 129, 1ff. Ruotsi (Turun hiippakunta?), saec. XIV in. *Lectionarium*.⁷³

6. [Turku, Maakunta-arkisto, Rauman maistraatin arkisto, HD:1 \(olim Rauma, Maistraatin arkisto\), 1577 verokirjan kansilehti](#), irroitettu, 1f.; dominikaaninen graduale (*commune sanctorum*); saec. XIV (prov. Turun hiippakunta, Rauma?).⁷⁴

7. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:1](#), 20ff. *Psalterium*. Muualla kuin Turun hiippakunnassa kirjoitettu, saec. XIV.⁷⁵

8. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö III 17, kansi](#), 1f. Turun hiippakunta, saec. XIV². Uudessakirkossa viimeistään 1570-luvulla (ks. versopuolella, merkintä 14.10.).⁷⁶

9. Naantali, Kirkonarkisto, III e 1, 499ff. *Breviarium*. Ei pohjoism., saec. XIV med.–XV in. Naantalissa viim 1501 (f. 426v).⁷⁷

9B. [Helsinki, Kansallismuseo, KM 88062](#), 1f. Saec. XIV–XV (prov. Marttila?). Todennäk. samasta koodeksista kuin Helsinki, Kansalliskirjasto, F.m. IV.115. Ollut liimattuna Marttilan kirkkoherra Matthaeus Nicolai Ryngenin muistotauluun.⁷⁸

10. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:2](#), 17ff. Taivassalon *manuale*. Turun hiippakunta, saec. XIV², XVI¹. Taivassalossa viimeistään uudella ajalla (ks. kansi).⁷⁹

11. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:4](#), 192ff. Nk. Gummerus-*antifonarium*. Turun hiippakunta, saec. XV 2/3–² (fransiskaani vaikutusta?). Pastedowns: 1300-luvun gradualen lehtiä.⁸⁰

12. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 172 (Codex f.d. Kalmar), ff. 1–6. Turun hiippakunnan liturginen kalenteri, saec. XV¹ (koko sidoksen prov. Turku saec. XVI med., Mikael Agricola?).⁸¹

⁷⁰ Maliniemi 1944; Keskiäho 2008a, 233. Digitoituna: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2014-00006065>.

⁷¹ Keskiäho 2008a, 235; vrt. Taitto 1992a, 317–320.

⁷² Keskiäho 2010a, 274–276; Malin 1925, 93–95: ”Coll. Dom. 1407”; Andersson-Schmitt et al. 1992, 88–89.

⁷³ Heikkilä 2005, 176: ”A”.

⁷⁴ Lähteenoja 1931, 837–838.

⁷⁵ Gummerus 1910, 84–85. Kansallisarkiston digitaaliarkistossa: http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174370.KA

⁷⁶ Malin 1925, 103–104.

⁷⁷ Ks. myös Taitto 1999.

⁷⁸ Taitto 2001, 128–129; Riska 1985, 45.

⁷⁹ Gummerus 1910, 85–88; Schalín 1946, 13; Taitto 1992a, 321–325, kuvat fol. 5v, 6r. Digitaaliarkistossa: http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174431.KA

⁸⁰ Milveden 1972, 22 n. 72; Taitto 1992a, 373–376, sis. kuvat fol. 23v ja 24r. Digitaaliarkistossa:

http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174450.KA

⁸¹ Malin 1925, 107–110 ”Kal. C”.

13. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:3](#), 147 fol. *Liber Cappelle Charis Loyo*. Turun hiippakunta, saec. XV med. (ennen vuotta 1467, Taitto: 1459 jälkeen).⁸²
14. Stockholm, Kungliga biblioteket, B 5 b,ff. 1-8. Turun hiippakunnan liturginen kalenteri, saec. XV 3/4.⁸³
15. [Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto, Elias Lönnrotille kuuluneen Raumannuksen *Confessio fidei* \(Stockholm 1651\) –teoksen kansi](#), 2ff. *Manuale*, Turun hiippakunta (Naantali?), saec. XV² (samasta kirjasta kuin Helsinki, Kansalliskirjasto, F.m. VII.78?)⁸⁴
16. [Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjallisuusarkisto, olim A 826:n kannesta irrotettu fragmentti B, 2ff. Birgitta](#), *Sermo Angelicus* frg. Saec. XV², Ruotsi (Naantali?).
- 16B. Lapinjärvi, Seurakuntakoti, kaksi pergamenttifragmenttia (kehystetty); 1–2 ff. Saec. XV².
17. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:5](#), 187ff. *Antiphonarium Laurentius Jacobi* (omistusmerkintä f. 166). Turun hiippakunta, saec. XV 4/4–XVI¹/4. Pastedowns: 1300-luvun *breviariumin* lehtiä (ei alkup. sidos?).⁸⁵
18. [Turku, Maakuntamuseon arkisto, luetteloidun koraalikirjan lehti B](#), 2ff.; *graduale, dom. III–V post Trinitatem*; saec. XV², Turun hiippakunta (Naantali?); samasta kirjasta kuin Helsinki, Kansalliskirjasto, F.m. II.120.⁸⁶
19. [Turku, Maakuntamuseon arkisto, luetteloidun koraalikirjan lehti C](#), 2ff.; *antifonarium, Henrici ep. et m., purificationis Mariae*; saec. XV², Turun hiippakunta (Naantali?); samasta kirjasta kuin Helsinki, Kansalliskirjasto, F.m. IV.156.⁸⁷
20. [Turku, Åbo Akademis bibliotek, D 71/161](#), 268ff. *Antiphonarium Tammelense I*. Turun hiippakunta (Naantali?), saec. XV 4/4–XVI¹. 6ff. sidottu käsikirjoitukseen D 71/162 (*Liber Ecclesiae Tammelensis*); lat., lisäyksiä ruots. ja suom.⁸⁸
21. [Turku, Åbo Akademis bibliotek, D 71/163](#), 145ff. *Graduale Tammelense*. Turun hiippakunta, saec. XV 4/4–XVI¹ ja XVI 2/3; lat. ja suom.⁸⁹
22. [Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjallisuusarkisto, olim A 826:n kannesta irrotettu fragmentti A](#), 1 f. Birgittalainen *Antiphonarium*, Turun hiippakunta, saec. XV 3/4–XVI¹.

⁸² Gummerus 1920, 88–92; Taitto 1992a, 355–72, kuvat fol. 29v, 56v, 104r; Hannikainen 2006. Digitaaliarkistossa: http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174432.KA

⁸³ Malin 1925, 115–119 ”Kal. F”.

⁸⁴ Knuutila 1993. F.m. VII.78:sta ks. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2011-fra1226>.

⁸⁵ Milveden 1972, 19 n. 66; Taitto 1992a, 377–383, sis. kuvan fol. 23r; Keskiäho 2008a, 242; Digitaaliarkistossa, http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174455.KA

⁸⁶ Keskiäho 2008b, 326.

⁸⁷ Keskiäho 2008b, 326.

⁸⁸ Schalin 1946, 14–15; Taitto 1992a, 386–390, sis. kuvan fol. 158v. Keskiäho 2008a, 240; Walta 2008, 66–67.

Faksimile: <http://bibbild.abo.fi/Tammela/antif/>, <http://bibbild.abo.fi/Tammela/liber/>

⁸⁹ Schalin 1946, 10–11; Taitto 1992a, 399–412; Keskiäho 2008a, 241. Faksimile: <http://bibbild.abo.fi/Tammela/graduale/>

23. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o IV 9](#), 80ff. *Oripään missale II*, lat. Ruotsi, saec. XV.⁹⁰
24. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 56, 55ff. *Breviarium Aboense*. Turun hiippakunta (Närpiö?), saec. XVI in. ”*Nicolaus Jacobi Byrkop est pres huius codicis*” (fol. 38r).⁹¹
25. [Helsinki, Kansalliskirjasto, A^o II 41](#), 190+7ff. *Liber ecclesiae Sancti Bartholomei*, nk. *Graduale Uskelense*. ff. 1–190, Pertteli, 1518 (ks. f. 1r); ff. I–VII, 1586 Zacharias Simonis Zatrius(?) Uskelensis.⁹²
26. [Helsinki, Kansalliskirjasto, A^o II 55](#), 199ff. *Graduale Ilmolense*. Turun hiippakunta, saec. XVI 2/3. Ilmajoen kirkosta, osa käsikirjoituksen alusta puuttuvista lehdistä on sidottu käsikirjoitukseen A^o II 29 käänteisessä järjestyksessä; lat., ruots., suom.⁹³
27. [Maalahti, Kirkonarkisto, Mahalax kyrkas book 1649-\[83\], kansi](#), 1f. *Antiphonarium*, Ruotsi (prov. Maalahti), saec. XV²–XVI^{1/4}.⁹⁴
28. [Kuopio, Kaupunginkirjasto, Kuopion lyseon kirjasto, Then Swenska kyrkeordingen \(Amund Laurentzon: 1571\), \(nyttemmin irrotettu\) kansi](#); 2ff. Antifonarium, saec. XV (erittäin huonossa kunnossa).⁹⁵
29. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C III 19 \(olim Dö I 10\)](#), 2 + 143 +1ff.; post 1540, Rauma. *Codex Westh*, Käsikirja ja Messu, suom.⁹⁶
30. Uppsala, Universitetsbibliotek, T 387, 12ff.; 1541–1544, evankeliumikirjan katkelma, suom. (prov. Hogenskild Bielken kirjakokoelma, kansitäytteenä).⁹⁷
31. Vöyri, Kirkonarkisto, käsik. I a, 166ff. Vöyriin *antifonarium*, lat., ruots. lisäyksiä. Turun hiippakunta, saec. XVI 2/3?⁹⁸
- 31B. [Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto, Historica, Kyriale-fragmentti](#). 2ff. Suomi, saec. XVI 2/3? Kuulunee [Turku, Åbo Akademis bibliotek, D 71/163](#), fol. 10 ja 11 väliin.
32. Uppsala, Universitetsbibliotek, B 28 in 4:o, 31 viimeistä ff. (muuten käsikirjoituksessa *Uplandslagens kyrkobalk*, *Magnus Erikssons landslag* saec. XV med.; ff. 82–86 myöhempi lisäys

⁹⁰ Taitto 1992a, 383–5, jossa kuva fol. 72r; Keskiäho 2008a, 236.

⁹¹ Malin 1925, 134–138: ”Lect. C”; Maliniemi 1957; Milveden 1972, 12 nr. 33; Sven Helander, *Ansgarskulten I Norden* (Bibliotheca theologiae practicae, Kyrkovetenskapliga studier 45), Stockholm 1989, 127; Keskiäho 2008a, 237–238; Heikkilä 2005, 228–231: ”T”.

⁹² Haapanen & Malin 1922, 6; Malin 1925, 130–131; Schalin 1946, 9; Taitto 1992a, 413–5, mukaanl. kuva fol. 5r; Keskiäho 2008a, 231.

⁹³ Keskiäho 2008b, 328–330, sis. kuvan fol. 143r; Keskiäho 2008a, 232. Ks. myös Malin 1925, 57, 129–130; Schalin 1946, 9–10; Taitto 1992a, 351–354, sis. kuvan fol. 5r.

⁹⁴ Vallinkoski 1948, 63.

⁹⁵ Schalin 1946, 59.

⁹⁶ Schalin 1946, 22–23; Kauko Pirinen, *Turun tuomiokapituli uskonpuhdistuksen murroksessa* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 62), Helsinki 1962, 93–98; Tuppurainen, *Codex Westh*; Häkkinen, *Codex Westh*; Kansalliskirjasto mf/ms 236.

⁹⁷ Schalin 1946, 25, 201–203; Pirinen 1962, 108; Penttilä 1942, 95–120, transkriptio 99–120.

⁹⁸ Haapanen 1925, 185; Schalin 1946, 13–14; Milveden 1972, 19 n. 66; Keskiäho 2008a, 234. Kansalliskirjasto mf/ms 231b.

rakennusvelvollisuudesta). Mikael Agricolan Käsikirja ja Messu, C-teksti, suom.⁹⁹

33. Skara, Skara Högre Allmänna Läroverks bibliotek, Musikhandskrift 5, 178ff. *Bröderna Bellanders sångbok*. ff. 19–112r (‘Nicolaus Ericis sångbok’) ja 112v–165v + a–b + i–m (‘Henricus Thomae Hattulensis sångbok’). 1570-luku, Suomi; ruots.¹⁰⁰

34. Stockholm, Finska kyrkans arkiv i Stockholm, sångbok, 228ff. ff. 1–191, 1570-luku? ff. 192–228, saec. XVII med.; ruots. ja lat.¹⁰¹

35. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o III 17](#), 32ff. 1570–80-luku?, Kalanti; ruots., suom. ja lat.¹⁰²

36. Turku, Maakunta-arkisto, Loimaan kirkonarkisto, III d 1. Loimijoen musiikkikäsikirjoitus, 131ff. 1570–80-luku ja jälkeen? Lat, suom. ruots.¹⁰³

37 = [V.12b](#).

38. Vöyri, Kirkonarkisto, *Liber Olavi Laurentii norbotnensis*, 141ff. 1585 (etulehden sisäpuolella?); ff. 77–112 myöhempi, saec. XVII med., ruots. ja lat.¹⁰⁴

39. [Helsinki, Kansalliskirjasto, A^o II 29](#), 143ff., antifonarium Ilmajoelta, saec. XVI 3–4/4 (ca. 1579?), lat.¹⁰⁵

40. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o I 23](#), 9ff. Ruots. kyriale, suom. sekvenssejä, suom. luter. graduale & kyriale; saec. XVI med.–ex. Prov. Raisio.¹⁰⁶

41. Hailuoto, Kirkonarkisto, antifonarium, 262ff., saec. XVI².¹⁰⁷

42. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o I 9](#), 137ff.; Magnus Andreaen antifonarium (*Antiphonarium Tammelense II*), Tammelasta, saec. XVI². Lat.; suom. ja ruots. lisiä.¹⁰⁸

43. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o III 20](#), 223ff., Michael Ericin antifonarium, saec. XVI²; lat.¹⁰⁹

44. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C^o III 22](#), 116ff., Pöytyän antifonarium, saec. XVI²; lat.¹¹⁰

45. Hämeenlinna, Maakunta-arkisto, Tammelan kirkon inventaareja ym. II Ba:1, 38ff.; *Antiphonarium Tammelense III*, saec. XVI².¹¹¹

46. Porvoo, Borgå Gymnasiumin kirjasto, Thomas Thomaen antifonarium, 250ff.(?); saec. XVI².

⁹⁹ Setälä & Wiklund, *Agricolan käsikirja ja messu*, xvi–xvii; Schalin 1946, 24; Pirinen 1962, 99. Mahdollisesti Agricolan kirjoittama; Walde 1921, 241–242.

¹⁰⁰ Schalin 1946, 47–49.

¹⁰¹ Schalin 1946, 46–47; Tuppurainen 1999, 26–27.

¹⁰² Schalin 1946, 53. Kansi listattu ylempänä erikseen.

¹⁰³ Schalin 1946, 51–52. Kansalliskirjasto mf/ms 232

¹⁰⁴ Schalin 1946, 50–51.

¹⁰⁵ Schalin 1946, 42.

¹⁰⁶ Schalin 1946, 24–25.

¹⁰⁷ Schalin 1946, 44.

¹⁰⁸ Schalin 1946, 43–44; Taitto 1992a, 423.

¹⁰⁹ Schalin 1946, 42–43.

¹¹⁰ Schalin 1946, 43; Taitto 1992a, 425–426.

¹¹¹ Taitto 1992a, 393.

lat.; suom. lisäyksiä.¹¹²

47. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:7](#), 5ff., *varia liturgica*, saec. XVI⁴/₄–XVII⁴/₄; lat. ja suom.¹¹³

48. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 29](#), 56ff. Michael Michaelis, *Libellus musicus*, saec. XVI ex., lat. ja ruots.¹¹⁴

49. Turku, Maakuntamuseon arkisto, *Piae Cantiones* 1582, kansitäytteenä 22ff. trenodioita ja antifoneja; saec. XVI ex.? lat. (käytetty kansitäytteeksi todennäk. 1605).¹¹⁵

50. [Helsinki, Kansalliskirjasto, \(ilman signumia\) Jacob Sigfredhsonin käsikirjoitus \(olim Tampere, Tuomiokapitulin arkisto, Liber Ecclesiae Birckala\)](#), 36ff. 1596 (ks. etukansi), lat., ruots., suom.¹¹⁶

51. [Turku, Maakunta-arkisto, Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, I:6](#), 170ff. Marttilan musiikkikäsikirjoitus (hymnarium, tonarium, antifonarium, graduale), n. 1596, lat. ja ruots.¹¹⁷

52. [Turku, Åbo Akademis bibliotek, D 71/162](#); *Liber Ecclesiae Tammelensis*, 55ff. Saec. XVI²–XVII¹ (osa I n. 1596), lat., ruots. ja suom.¹¹⁸

53. [Helsinki, Kansalliskirjasto, C III 36](#), 95ff. Henricus Strigeliuksen graduale ja koraalikirja Ilmajoelta. 1580-luvulta v:een 1635(?); lat., suom. ja ruots.¹¹⁹

~~54.~~ Helsinki, Kansalliskirjasto, Aö.II.33, 23ff.; Antonius Canutin graduale, saec. XVII in. (Viipurilainen A. Canuti kopioinut Tukholman suomalaisella kirkolla 1616), suom. ja lat.¹²⁰

55. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjasto, *Liber cantus* (Uppsala 1620), kansi; keskiaikainen pergamenttifragmentti?¹²¹

56. Turku, Åbo Akademis bibliotek, *Liber cantus* (Uppsala 1620), kansi; keskiaikainen pergamenttifragmentti?¹²²

57. Porvoo, Borgå Gymnasiums bibliotek, M. Gunnerus, *Officia Missae*, kansi; keskiaikainen pergamenttifragmentti?¹²³

V. Teologinen ja filosofinen proosa

1. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 134, 161 ff. Hugo de Sancto Caro, *In Historiam scholasticam*;

¹¹² Schalin 1946, 41–42.

¹¹³ Schalin 1946, 41; Gummerus 1910, 111–112; Digitaaliarkistossa: http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174457.KA.

¹¹⁴ Schalin 1946, 55–56; Taitto 1992a, 419–421. Digitaalinen faksimile: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200901201092>.

¹¹⁵ Schalin 1946, 60–61.

¹¹⁶ Schalin 1946, 52–53.

¹¹⁷ Schalin 1946, 44–45; Gummerus 1910, 102–111; Taitto 1992a, 429; Digitaaliarkistossa: http://digi.narc.fi/digi/hae_ay.ka?ay=2174457.KA

¹¹⁸ Schalin 1946, 45–46; <http://bibbild.abo.fi/Tammela/liber/index.htm>

¹¹⁹ Schalin 1946, 53–54.

¹²⁰ Schalin 1946, 63; Tuppurainen 1999, 27.

¹²¹ Kurvinen 1929, 47–49.

¹²² Schalin 1946, 79–80,

¹²³ Schalin 1946, 61.

Hugo de Sancto Caro, *In XII prophetas*. 1233–1248, Pariisi (Suomen piispa Thomas lahjoittanut Sigtunan dominikaanikonventille 1248, ks. f. 161v; Mutta oliko koskaan Turun hiippakunnassa?).¹²⁴

1B. Helsinki, Kansallismuseo, KM 55025:1a-b; 2ff. Vöyrin kirkon keskiaikaista alttarikaappia restauroitaessa irrotetut pergamenttifragmentit; jokin yliopistoteksti? saec. XIII?

2. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 199, 217ff. Mm. Lotharius Senesis, *De miseria humanae conditionis*; *Glossa super Pater noster*, Conradus de Halberstadt, *In Sententias Petri Lombardi*; Bonaventura, *Breviloquium*; Conradus Holinicker de Saxonia, *Speculum beatae Mariae virginis*; 1384, Praha (ks. f. 90v; sidottu 1389, turkulainen Tornerus Andreae osti Prahassa vähän 1391 jälkeen, toi mukanaan Vadstenaan tullessaan sinne munkiksi 1407; Mutta oliko koskaan Turun hiippakunnassa?).¹²⁵

3. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 272, 168 ff. Jacobus De Voragine, *Sermones de tempore*, *Sermones de sanctis*; saec. XIV, Praha? (turkulainen Tornerus Andreae osti Prahassa 1394, palkkasi Johannes Yölinnun korjailemaan, ks. sisäkansi; Tornerus toi mukanaan Vadstenaan tullessaan sinne munkiksi 1407; Mutta oliko koskaan Turun hiippakunnassa?).¹²⁶

4. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 453, 237ff. Useita eri-ikäisiä kirjasia, saec. XIII–XIV. Ainakin osat II ja V kuuluneet turkulaiselle Tornerus Andreaelle, joka toi ne mukanaan Vadstenaan 1407, mutta olivatko koskaan Turun hiippakunnassa? (ks. f. 65v, 154r). II, ff. 33–65, saec. XIII, Alexander de Villa Dei, *Massa computi cum commentario*; *Doctrina tabularum*; V, ff. 151–168; 1336, Lödöse; mm. *Dicta ex libris proverbiorum, Ecclesiastae, Sapientiae et Ecclesiastici*; *Collectio versuum et proverbiorum, Tractatus de musica secundum Petrum Picardum aliosque scriptores, De paenitentiis manifestis et occultis, orationes*, yms.¹²⁷

5. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 49, 268ff. Nk. *Nådendals klosterbok*, hengellinen kokoelmakäsikirjoitus. Vadstena, saec. XIV². Lahjoitettu Naantaliin ilmeisesti vuonna 1442.¹²⁸

6. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö I 1, 292ff. Jacobus Varazzelaisen saarnoja ja valikoima *Legenda aureasta*, lat. Saksa, 1400Tr. Kuulunut Pöytyän kirkolle viimeistään vuonna 1654.¹²⁹

7. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö I 6, 72ff. Peregrinus Oppelnlaisen ja Antonius Parmalaisen saarnoja, lat. Saksa, saec. XV.¹³⁰

8. Helsinki, Kansalliskirjasto, D II 46, 80ff. Petrus Espanjalaisen *Tractatus*. Saksa (Köln?), saec. XV. Yläneen kirkolla viimeistään 1700-luvun lopulla (f. 1r).¹³¹

9. Helsinki, Kansalliskirjasto, Anja Inkeri Lehtisen luettelemattoman aineiston kaappi 6, Tuomas Akvinolaisen *Summa theologiae* lyhennelmä, 161ff. Saksa, saec. XV in. Kuulunut Yläneen kirkolle viim. 1700-luvun lopulla (f. 1r).¹³²

¹²⁴ Lehtinen 1983, 17–65; Lehtinen 1988a, 16–22; Andersson-Schmitt & Hedlund 1989b, 162–161.

¹²⁵ Klockars 1959, 105–111; Andersson-Schmitt & Hedlund 1989b, 305–307.

¹²⁶ Malin 1926, 60–63; Andersson-Schmitt & Hedlund 1990, 245–247.

¹²⁷ Andersson-Schmitt et al. 1992, 143–154.

¹²⁸ Gummerus 1910, 82–83; Walta 2008, 83–86.

¹²⁹ Lehtinen 1996, 10–11; Keskiäho 2008a, 234.

¹³⁰ Lehtinen 1996, 10–11; Keskiäho 2008a, 234.

¹³¹ Lehtinen 1995, 10–12; Keskiäho 2008a, 236.

¹³² Lehtinen 1995, 11–12; Keskiäho 2008a, 236.

10. Stockholm, Kungliga biblioteket, A 58, 163ff. Nk. Jöns Budden kirja, hengellinen kokoelmäkäsikirjoitus, lat./ruots. Naantali, 1487–1491.¹³³
11. Uppsala, Universitetsbibliotek, Palmsk. 330, 155–156(?), 4ff. Katkelma Agricolan (omakätistä) esipuhetta Sananlaskujen kirjaan (Turussa 2.1.1553), suom.¹³⁴
12. Uppsala, Universitetsbibliotek, C 41a–b, (I) 244 + (II) 307ff. Johannes Pauli Montigena, *Postilla*, lat; (I) *De tempore*, (II) *De sanctis*. 1556, Hämeenlinna (omistettu Olaus Magnukselle).¹³⁵
- 12B. [Helsinki, Kansalliskirjasto, Coll. 762, Aholansaarisäätiön talletus \(olim Nilsjä, Aholansaari, Editin sali, no. 226\)](#); 77ff. Reformaatioajan teologista kirjallisuutta; kopioitu 1580-luvulla? Ruotsissa. Proveniensi tuntematon ennen 1900-lukua.¹³⁶
13. Porvoo, Borgå Gymnasiums bibliotek, M. Gunnerus, *Officia Missae*, kansitäytteenä ”handskrivna blad med teologiskt innehåll”; Helsinki, saec. XVI ex. / XVII in. (ennen 1605?).¹³⁷

VI. Painoteosten lisävihot¹³⁸

1. Eurajoki, kirkonarkisto, *Missale Aboense*, jossa messun kaanonin paikalla 7ff. ehtoollisen asettamisliturgiaa sisältävä käsikirjoitus, ainakin viimeiset viisi lehteä 1570-luvulta.¹³⁹
2. Hattula, Kirkonarkisto, Een liten songbook 1553, Mässan, Handboken 1548, 3ff. Lat/ruots. Kasteformuloita.¹⁴⁰
3. Helsinki, Kansallisarkisto, Porvoon tuomiokapitulin arkisto (*olim* Tampere, Tuomiokapitulin arkisto), Messu, Piina 1549, Messu 1575; 33 + 5 + 7ff. 1580-luku ja 1614.¹⁴¹
4. Helsinki, Kansallisarkisto, Porvoon tuomiokapitulin arkisto 50. H. 5. yl (*olim* Tampere, Tuomiokapitulin arkisto). Handboken, Käsikirja 1614, Messu 1575, Ypäjä. 5+3+5 ff. saec. XVI? ja XVII.¹⁴²
5. Helsinki, Kansalliskirjasto, 793 VI 26, Messu 1548, ruotsink. Kyriale, 5 + 3ff., 1570–80.¹⁴³
6. Helsinki, Kansalliskirjasto, A^ö II 12, *Missale Dominicanum* 1488 (Wenssler, Basel). 4ff., A–D; inventaarioita (saec. 1586–1621) ja Kangasalan kirkkopitäjän kartta.¹⁴⁴
7. Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 6, *Breviarium Dominicanum* 1485 (Koberger), 7 + 9 + 7

¹³³ Lehtinen 1998b, 34 ja kuva fol. 101v s. 37; Walta 2008, 86–91.

¹³⁴ Carlsson 1945, 142–146.

¹³⁵ Malin 1928, 66–71; Andersson-Schmitt & Hedlund 1989a, 298–299.

¹³⁶ Kiiskinen, *Viisi lähettä*, 13–15, 25–27.

¹³⁷ Schalin 1946, 61.

¹³⁸ Toisin kuin käsikirjoitukset yllä, järjestetty säilytyskaupungin ja signumin mukaan. Ellei toisin merkitä, ilmoitettu foliomäärä viittaa käsikirjoitettuihin lisälehtiin.

¹³⁹ Schalin 1946, 20–21; Pirinen 1962, 87.

¹⁴⁰ Schalin 1946, 31–32. Kansalliskirjasto mf/ms 233.

¹⁴¹ Schalin 1946, 56–57.

¹⁴² Schalin 1946, 75–76; Kansalliskirjasto mf/ms 233.

¹⁴³ Schalin 1946, 27.

¹⁴⁴ Schalin 1946, 22.

lisälehteä (alussa, keskellä, lopussa), *computus*, kalenteri, *Henrici officium*; ca 1500.

8. Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 14, *Breviarium Dominicanum* 1505 (Hopyl), 13ff. A–B, I–XI; *Te Deum* ruotsiksi ja suomeksi (saec. XVI²), kalenteri (saec. XVI in).

9. Helsinki, Kansalliskirjasto, C IV 20, *Breviarium Dominicanum* 1485 (Koberger), 31ff.; Henrikin ja Erikin *officium*, otteita manuaalesta, rukouksia, Kangasala(?), saec. XV ex. – XVI in.

10. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö I 4, *Psalterium Davidicum* 1481 (Ghotan), 3ff. *Officium S. Henrici*. Ikaalinen(?), saec. XV ex. / XVI in.

11. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö I 5, *Psalterium Davidicum* post 1485 (Ghotan), 9ff., 52–60; nk. Kalannin *hymnarium*. Kalanti, saec. XV ex. / XVI in.¹⁴⁵

12. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö II 33, *Breviarium Dominicanum* 1485 (Koberger), 6 + 13ff., kalenteri, rukouksia; Loppi(?), saec. XV ex. / XVI in.

13. Helsinki, Kansalliskirjasto C^ö IV 1. *Psalterium et Hymnarium* 1520; 12ff., Ilmajoki.¹⁴⁶

14. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö IV 12, Kirkollinen laulukirja Urjalasta, kannessa v:luku 1608. Saec XVII in.¹⁴⁷

15. Helsinki, Kansalliskirjasto, C^ö V 9, Käsikirja ja Missale 1548, Vesilahdelta, 2ff.¹⁴⁸

16. Helsinki, Kansalliskirjasto, KangSA A Vi 3(?) (*olim* Kangasala, Kirkonarkisto, A VI 3), Käsikirja, Messu, Piina 1549, 6 +13ff. Suomenk. Liturgista; saec. XVI med. Ja 1614.¹⁴⁹

17. Helsinki, Kansalliskirjasto, Rv. Kirk. käsik. 2a MA 1488 Kangasalan kappale. Useita lisättyjä kokonaisuuksia:ff. 180–181, ruotsinkielisiä kollehtoja, saec. XVI med.,ff. 182–186, 188–193, luterilaista kirkkomusiikkia kolmella kielellä, saec. XVI; f. 187 Katkelma Kokemäen kartanon tileistä 1530; f. 194 rukouksia ruotsiksi, kirkkohra. Lars Henrikssonin (1541–1554) ja seuraajansa(?) laatima inventaario Kangasalan kirkon irtaimistosta.¹⁵⁰

18. Helsinki, Kansalliskirjasto, Rv 13/1. Agricola, *Se meiden Herran Jesusen Christusen Pina* (2. p., 1616); liite (??ff.) vanhempi?.

19. Helsinki, Kansalliskirjasto, luetteloimattoman käsikirjoitusaineiston kaappi 6, luetteloimaton inkunaabeli. *Psalterium Upsalense* c. 1487 (Ghotan) vai *Breviarium Dominicanum*?, 7 + 28ff. saec.- XV ex. / XVI in. ja 1580-luku?¹⁵¹

20. Hämeenkyrö, Kirkonarkisto, III 2:1. Graduale, saec. XVI? (Schalin: saec. XVII med.)¹⁵²

¹⁴⁵ Taitto 1992b, 3–52.

¹⁴⁶ Schalin 1946, 16–17.

¹⁴⁷ Hannikainen 2013, 39–54.

¹⁴⁸ Haapanen, 1926, 115; Schalin 1946, 27–28.

¹⁴⁹ Haapanen 1926, 115; Schalin 1946, 28–29; Salminen 2008. Kansalliskirjasto mf/ms 233.

¹⁵⁰ Schalin 1946, 20: Digitaalinen faksimile: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201102171251> (fv31282_kangasala.pdf).

¹⁵¹ Schalin 1946, 17–18; Keskiaho 2008a, 252.

¹⁵² Schalin 1946, 71; Tuppurainen (sähköposti): ' Sisältö ja käsiala viittaavat 1500-luvulle, vaikka yksi laulu painettuna vasta 1646'.

21. Kokemäki, Kirkonarkisto, F1, Käsikirja, Messu, Piina; 6 + 12ff. Suomenk. liturgista, saec. XVI.¹⁵³

22. Laihia, Kirkonarkisto, Käsikirja, Messu, Piina 1549, 34ff. *Graduale Laihela*, latina/suomi/ruotsi, saec. XVI med. eteenp.¹⁵⁴

23. Lemu, kirkonarkisto(?), Een Hanbook, Mässan 1548, Messu 1575, etc.; 18 + 29ff. lisälehtiä saec. XVI med., ruots. *kyriale* ja Agricolan *Käsikirian* kopio.¹⁵⁵

24. Lohtaja, Kirkonarkisto, Käsikirja ja Missale 1548, Lohtajalta, 7ff. lopussa, liturgista, ruotsiksi, saec. XVI med.-² ¹⁵⁶.

25. Stockholm, Finska församlings kyrkoarkiv, kyrkohandböcker; 11ff., suomenk. *kyriale* ja *credo*., 1560-luku.¹⁵⁷

26. Stockholm, Kungliga biblioteket, Messu 1575, 3ff. suomenk. virsiä, saec. XVI ex.? (prov. Tukholman suomalainen kirkko?)¹⁵⁸

27. Taivassalo, Kirkonarkisto, Davids Psaltare, "Swenske songer eller wijisor", "Några wijisor om Antichristum" 1536, 3ff. saec. XVI med.¹⁵⁹

~~28.~~ = IV.49.

29. Turku, Maakunta-arkisto? (*olim* Taivassalo, Kirkonarkisto?) Psalterium Davidicum?, 3ff. lopusta, ruosink. liturgisia lauluja.

30. Urjala, Kirkonarkisto, Handboken 1557, 30ff., lat. ruots. 1570-luku?¹⁶⁰

31. Skara, Lands- och stiftsbibliotek, Yse/LC CD 2205; *Piae Cationes* (1582), ainakin 8ff. ruots. liturgisia lauluja, virsiä (saec. XVII¹?)

32. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto, Historica I, Koskimies, Asiakirja v. 1521. 1f. florilegium (painatteen kansilehti?), saec. XVI?

33. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto, Historica I (*olim* A 3339, *olim* 15936); 2ff. Huomenrukous, suom., saec. XVI–XVII; mahd. painatteen kansilehtiä.

34. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto, Historica I, Irtolehtikokoelma; 3ff. kolme mahdollisesti painatteen kansilehteä, joilla sekalaisia merkintöjä saec. XVI–XVIII.

¹⁵³ Salminen 2008.

¹⁵⁴ Schalin 1946, 29–30. Kansalliskirjasto mf/ms 233.

¹⁵⁵ Schalin 1946, 57.

¹⁵⁶ Schalin 1946, 28; Tuppurainen 1998.

¹⁵⁷ Schalin 1946, 33; Tuppurainen 1999, 26.

¹⁵⁸ Schalin 1946, 58–59; Tuppurainen 1999, 27; Kopio: Kansalliskirjasto AA IV 147.

¹⁵⁹ Schalin 1946, 25; Kansalliskirjasto mf/ms 233.

¹⁶⁰ Schalin 1946, 35–36.

Liite. Suomessa säilytettäviä vuotta 1600 vanhempia käsikirjoituksia, joilla ei ole yhteyttä tuon ajan Suomeen¹⁶¹

A. Helsinki, Kansalliskirjasto, Eö II 13, 100ff. Guilelmus de Conchis, *Glosa in Platonem*, saec. XIII (prov. antikvariaatti, Portugali? ks. sisäkansi, jossa ”Manuscripto do seculo xiii ...”)

B. Helsinki, Kansalliskirjasto, Eö II 14, 210ff. Constantinus Africanus, *Theorica Pantegni*; saec. XII3/4 (Tsaari Nikolai II:n lahjoitus 1832, osana henkilöäkirjain Josef von Rehmannin kokoelmaa).¹⁶²

C. Turku, Maakuntamuseon arkisto, luetteloinaton koraalikirjan lehti sn; saec. XV? Etelä-Eurooppa; antifonario, erittäin formaali; recto-puolen alareunassa: ”Gåva till Åbo Hist. Museum av Doktor Jünkelmann, München”.

D. Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, III:1 A. Lindmanin kokoelma, 1: 2ff. keskiaikaisesta liturgisesta teoksesta, ”ilmeisesti käytetty sidoksen kantena”.

E. Turku, Maakunta-arkisto, Turun hiippakunnan tuomiokapituli, Gummerus-kokoelma, II:4 Alexander de Villa Dei, *Doctrinale*, kansissa keskiaikainen pergamenttinen *pastedown*.¹⁶³

F. Helsinki, Kansalliskirjasto, B.III.9 (olim B.III.18); 107ff. *Uplandslagens kyrkobalk, Magnus Erikssons Landslag*; saec. XV, Ruotsi (Aegidius Matthie Upsaliensis Aurelius d. 1648 lahjoitti Johannes Westermannille, ks. sisäkansi; valtioneuvos A.F.R. de la Chapelle lahjoitti Yliopiston kirjastolle).¹⁶⁴

¹⁶¹ Lisäksi Kansalliskirjastolla ja muilla suurilla muistiorganisaatioilla on erilaisia järjestämättömiä kokoelmia sidosten kansina käytettyjä fragmentteja (kirjoittaja on tutustunut Kansalliskirjaston kansilöytöjä sisältäviin laatikoihin), joiden tarkempi proveniensi, alkaen siitä, minkä kirjan kantena fragmentit ovat olleet, on usein tuntematon. Monet kotimaisissa kokoelmissa säilytettävät vanhemmat painatteet ovat yhä sidottuina keskiaikaisiin pergamenttilehtiin.

¹⁶² Faksimile: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-107-057-0>

¹⁶³ Gummerus 1910, 119–120.

¹⁶⁴ Schlyter, *Magnus Erikssonslandslag*, xxxviii

Lähdejulkaisut

- Airila & Harmas, *Kristoffer kuninkaan maanlaki* M. Airila & H. Harmas toim., *Kristoffer kuninkaan maanlaki* (Suomen kielen muistomerkkejä 2,2 = Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 82), Helsinki 1930.
- Arwidsson, *Handlingar* Adolf Ivar Arwidsson toim., *Handlingar till upplysning af Finlands häfder*, 10 osaa, Stockholm 1846–1858.
- Codex Aboensis* *Codex Aboensis*. Turun Käsikirjoitus, Olav Ahlbäck et al. toim., Helsinki 1977.
- Codex Särkilahti* *Codex Särkilahti (Codex Aboensis Skokloster) e codice Arch. Regni Suec. Coll. Skokl. Ms. in fol 70*, esipuhe Jalmari Jaakkola (Codices Medii Aevi Finlandiae 1), Helsinki 1952.
- FMU *Finlands medeltidsurkunder*, R. Hausen toim., 8 osaa, Helsinki 1910 – 1935. Viittaukset osasta toiseen juoksevaan asiakirjanumerointiin. Ks. myös <http://extranet.narc.fi/DF/index.htm>.
- Grönblad, *Urkunder* Edward Grönblad toim., *Urkunder Upplysande Finlands Öden Och Tillstånd I Slutet Af 16de Och Början Af 17de Århundradet*, 2 osaa, Helsingfors 1843–1856.
- Hausen, *Bidrag* Reinhold Hausen toim., *Bidrag till Finlands historia*, 5 osaa, Helsingfors 1881–1917.
- Häkkinen, *Codex Westh* Kaisa Häkkinen toim., *Codex Westh. Westhin koodeksin tekstit* (Wanhan Suomen arkisto 5), Turku 2012.
- Juvelius, *Protocolon* Einar W. Juvelius toim., ”Protocolon pro anno -99”, *Turun historiallinen arkisto* 4, Turku 1933.
- Kiiskinen, Viisi lähdettä Terhi Kiiskinen toim., *Viisi Ruotsin reformaatioajan lähdettä Suomessa* (Suomen historian lähteitä 9), Helsinki 2010.
- Leinberg, *Grefve Axel* K.G. Leinberg, ”Grefve Axel Leijonhufvuds diarium öfver utgångna bref”, *Historiallinen Arkisto* 15 (1897), 67–82
- Mikander, *Åländska handlingar* Kaj Mikander toim., *Åländska handlingar 1530–1634, 2:1, Domböcker 1588, 1601 och 1606–1608* (Ålands urkundssamling 3), Mariehamn 1964.
- Noréen & Grape, *Visböcker* Adolf Noréen & Anders Grape toim., *1500- och 1600-talens visböcker*, 3 osaa, Uppsala 1916–1925.
- Oja, *Eerik Flemingin* Aulis Oja toim., *Eerik Flemingin maakirjat - Erik Flemings jordeböcker*

(Lisiä Suomen historiaan 7), Helsinki 1964

Pirinen, *Savon*

Kauko Pirinen toim., *Savon tuomiokirjat 1559 ja 1561–1565* (Suomen vanhimmat tuomiokirjat 1), Helsinki 1954

Registrum

Registrum ecclesiae Aboensis, esipuhe Jalmari Jaakkola (Codices Medii Aevi Finlandiae 1), Helsinki 1952.

Roos, *Ala-Satakunnan*

John E. Roos toim., *Ala-Satakunnan tuomiokirja 1550–1552* (Suomen vanhimmat tuomiokirjat 2), Helsinki 1964.

Roos, *Ivar Flemingin*

John E. Roos toim., *Ivar Flemingin maakirja* (Lisiä Suomen historiaan 6), Helsinki 1958.

*Schlyter, Magnus Erikssons
landslag*

C. J. Schlyter toim., *Konung Magnus Erikssons landslag* (Samling af Sweriges gamla lagar 10), Lund 1862.

*Schlyter, Magnus Erikssons
stadslag*

C. J. Schlyter toim., *Konung Magnus Erikssons stadslag* (Samling af Sweriges gamla lagar 11), Lund 1865.

Schlyter,
Södermanna-lagen

C. J. Schlyter toim., *Södermanna-lagen* (Samling af Sweriges gamla lagar 4), Lund 1838.

Schlyter, *Uplands-lagen*

C. J. Schlyter toim., *Uplands-lagen* (Samling af Sweriges gamla lagar 3), Stockholm 1834.

Setälä & Wiklund,
*Agricolan käsikirja
ja messu*

E. N. Setälä & K. B. Wiklund toim., *Agricolan käsikirja ja messu* (Suomen kielen muistomerkejä 1 = Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 82:1), Helsinki 1893.

Tuppurainen,
Codex Westh

Erkki Tuppurainen toim., *Codex Westh. Westhin koodeksin kirkkolaulut* (DocMus-tohtorikoulun julkaisuja 2), Helsinki 2012.

Kirjallisuus

Andersson-Schmitt &
Hedlund 1989a

Margarete Andersson-Schmitt & Monica Hedlund, *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-Sammlung 1. Handschriften C I–IV, 1–50* (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis 26:1), Stockholm 1989.

Andersson-Schmitt &
Hedlund 1989b

Margarete Andersson-Schmitt & Monica Hedlund, *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-*

Sammlung 2. Handschriften C 51–200 (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis 26:2), Stockholm 1989, 162–161.

Andersson-Schmitt &
Hedlund 1990

Margarete Andersson-Schmitt & Monica Hedlund, *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-Sammlung 3. Handschriften C 201–300* (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis 26:3), Stockholm 1990.

Andersson-Schmitt
et al. 1992

Margarete Andersson-Schmitt, Håkan Hallberg, Monica Hedlund, *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-Sammlung 5. Handschriften C 401–550* (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis 26:5), Stockholm 1992.

Carlssin 1945

A.B. Carlsson, "Fragment av en ordspråkssamling av Michael Agricola i Uppsala Universitetsbibliotek", *Donum Grapeanum. Festskrift tillägnad överbibliotekarie Anders Grape på sextiofemårsdagen den 7 mars 1945* (Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsalensis 5), Uppsala 1945, 142–146.

Gummerus 1910

Jaakko Gummerus, "Eräs kirjalöytö Turun tuomiokapitulin arkistosta", *Suomen kirkkohistoriallisen seuran pöytäkirjat* 10 (1910), 81–123.

Haapanen 1925

Toivo Haapanen, "Denkmäler des gregorianischen Gesangs in Finnland", *Bericht über den Musikwissenschaftlichen Kongreß in Basel. Veranstatet anlässlich der Feier des 25jährigen Bestehens der Ortsgruppe Basel der Neuen Schweizerische Musikgesellschaft, Basel vom 26. bis 29. September 1924*, Leipzig 1925, 184–188.

Haapanen 1926

Toivo Haapanen, "Kirkko- ja koululaulun muistomerkkejä vanhan Satakunnan alueelta", *Satakunta. Kotiseutututkimuksia* 6 (1926), 101–118.

Haapanen & Malin 1922

Toivo Haapanen & Aarno Malin, *Zwölf lateinische Sequenzen aus den mittelalterlichen Quellen Finnlands* (Annales Academiae Scientiarum Fennicae series B 16:4), Helsinki 1922.

Hannikainen 2006

Jorma Hannikainen, *Suomeksi suomalaisten tähden. Kansankielisen tekstin ja sävelmän suhde Michael Bartholdi Gunnæruksen suomenkielisessä Officia Missæ -introituskokoelmassa (1605)*, (Studia Musica 29), Helsinki 2006.

Hannikainen 2013

Jorma Hannikainen "Urjalan käsikirjoitus 1600-luvun alkupuolelta – ylenmääräistä latinalaista laulua", T. Innanen, T. Pitkänen ja T. Ävist toim., *Olavin ja Mikaelin jalanjäljissä = Hymnos* 2013, 39–54.

Heikkilä 2005

Tuomas Heikkilä, *Pyhän Henrikin legenda* (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1039), Helsinki 2005.

- Heikkilä 2010 Tuomas Heikkilä, ”Piispa ja tuomiokapituli”, Tuomas Heikkilä toim., *Kirjallinen kulttuuri keskiajan Suomessa* (Historiallisia tutkimuksia 254), Helsinki 2010, 246–256.
- Heininen 1989 Simo Heininen, *Suomalaisen historiankirjoituksen synty. Tutkielma Paavali Juustenin piispainkronikasta* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 147), Helsinki 1989, 52–57.
- Helander 1989 Sven Helander, *Ansgarskulten I Norden* (Bibliotheca theologiae practicae, Kyrkovetenskapliga studier 45), Stockholm 1989.
- Hurmevirta 1956 Hellevi Hurmevirta, *Visby sjörätt. Michael Agricolas översättning från tyska till svenska*, Laudaturavhandling, Helsingfors universitet, 1956.
- Jaakkola 1931 Jalmari Jaakkola, *Vanhimmat historialliset kopiokirjamme. Tutkimuksia kirkollisen renessanssimme lähde- kopiointi- ja kulttuurihistoriassa* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 30), Helsinki 1931.
- Kala 2007 Tiina Kala, *Mittelalterliche Handschriften in den Sammlungen des Stadsarchivs Tallinn und des Estnischen Historischen Museums, Katalog*, Tallinn 2007.
- Keskiaho 2008a Jesse Keskiaho, ”Bortom fragmenten: Handskriftsproduktion och boklig kultur i det medeltida Åbo stift”, *Historisk Tidskrift för Finland* 93 (2008), 209–252.
- Keskiaho 2008b Jesse Keskiaho, ”En grupp handskrifter från slutet av 1400-talet – från Nådendals scriptorium?”, *Historisk Tidskrift för Finland* 93 (2008), 318–350.
- Keskiaho 2010a Jesse Keskiaho, ”Dominikaanit”, Tuomas Heikkilä toim., *Kirjallinen kulttuuri keskiajan Suomessa* (Historiallisia tutkimuksia 254), Helsinki 2010, 267–277.
- Keskiaho 2010b Jesse Keskiaho, ”Liite 1: Turun hiippakunnassa kirjoitetut tai käytetyt keskiaikaiset käsikirjoitukset”, Tuomas Heikkilä toim., *Kirjallinen kulttuuri keskiajan Suomessa* (Historiallisia tutkimuksia 254), Helsinki 2010, 417–427.
- Klockars 1959 Birgit Klockars, ”Törner Andersson, en finländsk Vadstena-munk”, *Historisk Tidskrift för Finland* 44 (1959), 105–111.
- Klockars 1960 Birgit Klockars, *Biskop Hemming av Åbo* (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 379), Helsingfors 1960.
- Knuutila 1993 Jyrki Knuutila, ”Lönnrotin kirjalahjan salat julki. Kirjaston *Confessio fidei*-teoksen vaiheista”, *Elias* 1/1993, 18–20.
- Lehtinen 1983 Anja Inkeri Lehtinen, ”Vulgatan Exemplar Parisiense ja Pariisin peiciajärjestelmän alkuvaiheet. Uusia tulkintoja piispa Tuomaan (k. 1248)

- käsikirjoituksesta”, *Collegium Scientiae* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 125), Helsinki 1983, 17–65.
- Lehtinen 1988a Anja Inkeri Lehtinen, ”Kirjoja ja kirjastoja keskiajan Suomessa”, *Kirja Suomessa. Kirjan juhluvuoden näyttely Kansallismuseossa* 25.8.–31.12.1988, Helsinki 1988, 15–30.
- Lehtinen 1988b Anja Inkeri Lehtinen, ”Suomen ensimmäinen kirjailija: Jöns Budde”, *Kirja Suomessa*, Helsinki 1988, 31–38.
- Lehtinen 1995 Anja Inkeri Lehtinen, ”Keskiajan filosofisia käsikirjoituksia”, *Bibliophilos* 54:1 (1995), 10–12.
- Lehtinen 1996 Anja Inkeri Lehtinen, ”Saarnoja vai legendoja”, *Bibliophilos* 55:1 (1996), 8–12.
- Lähteenoja 1931 Aina Lähteenoja, ”Repaleinen pergamentti”, *Suomen kuvalehti* 1931, 837–838.
- Lähteenoja 1935 Aina Lähteenoja, ”Rauman tuomiokirjojen katkelmia vuosilta 1504, 1569, 1598 ja 1599”, *Historiallinen Arkisto* 42:2 (1935), 1–7.
- Malin 1925 Aarno Malin, *Der Heiligenkalender Finnlands. Seine Zusammensetzung und Entwicklung* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 20), Helsingfors 1925.
- Malin 1926 Malin, Aarno, ”Muistoja praagilaisesta vaikutuksesta Suomen ja Ruotsin kirjalliseen kulttuuriin keskiajalla”, *Suomen Museo* 33 (1926), 58–71.
- Malin 1928 Aarno Malin, ”Lisiä keskiaikamme historiaan”, *Historiallinen Arkisto* 36 (1928), 1–80.
- Maliniemi 1944 Aarno Maliniemi, ”Englantilaisperäinen 1200-luvun dominikaanibreviarium Suomessa”, *Historiallinen arkisto* 50 (1944), 378–387.
- Maliniemi 1957 Aarno Maliniemi, *Zur Kenntnis des Breviarium Aboense, Cod. Holm. A 56* (Academia scientiarum Fennica, Documenta historica 9), Helsinki 1957.
- Milveden 1972 Ingmar Milveden, ”Neue Funde zur Brynolphus-Kritik”, *Svensk tidskrift för musikforskning* 54 (1972), 5–51.
- Nimetön 1905 ”Två privata handskriftssamlingar”, *Historisk Tidskrift* (1905), 116–118.
- Parvio 1968 Martti Parvio, ”Mikael Agricola ja hänen Uusi testamenttinsa”, *Sananjalka* 10 (1968), 13–36.
- Penttilä 1942 Aarni Penttilä, ”Upsalan suomenkielisen (1500-luvulta polveutuvan) evankeliumikirjan katkelma”, *Suomi* 101 (1942), 95–120.

- Pirinen 1947 Kauko Pirinen, ”Suomen keskiaikaiset arkistot”, *Historiallinen arkisto* 52 (1947), 47–110.
- Pirinen 1956 Kauko Pirinen, Turun tuomiokapituli keskiajan lopulla (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 58), Helsinki 1956.
- Pirinen 1962 Kauko Pirinen, *Turun tuomiokapituli uskonpuhdistuksen murroksessa* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 62), Helsinki 1962.
- Riska 1985 Tove Riska, *Marttilan kirkot* (Suomen kirkot 13, Turun arkkihiippakunta 10, Loimaan rovastikunta 4), Helsinki 1985, 45.
- Sainio 1952 Martti A. Sainio, ”Eräs turkulaisperäinen lähdekokoelma”, *Ramus Virens in honorem Aarno Maliniemi* (Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 52), Helsinki 1952, 342–350.
- Salminen 2008 Tapio Salminen, ”Kokemäen käsikirjakoodeksi F1 (1548–1549). Näkökulmia reformaatiokauden kirkkokäsikirjasidoksen paikalliseen käyttöhistoriaan ja ajoitusmahdollisuuksiin”, *Suomen kirkkohistoriallisen seuran Vuosikirja* 98 (2008), 21–45.
- Samuelson 1994 Samuelson, Jan, “1500-talets sätesgård som centrum för bydgens offentliga liv”, Peter Aronsson, Börje Björkman, & Lennart Johansson toim., *Och Fram Träder Landsbygdens Människor... Studier I Nordisk Och Smäländsk Historia Tillägnade Lars-Olof Larsson På 60-Årsdagen Den 15 November 1994*, Växjö 1994, 162–173.
- Schalin 1946 Olav D. Schalin, *Kulthistoriska studier till belysande av reformationens genomförande i Finland*, I, Helsingfors 1946.
- Taitto 1992a Ilkka Taitto, *Documenta Gregoriana. Latalalaisen kirkkolaulun lähteitä Suomessa*, Helsinki 1992.
- Taitto 1992b Ilkka Taitto, ”Myöhäiskeskiaikainen *hymnarium*-käsikirjoitus Kalannin Pyhän Olavin kirkosta”, *Opusculum* 1/1992, 3–52.
- Taitto 1999 Ilkka Taitto, ”Nivelles’n Pyhä Gertrud Naantalissa. Palanen riimiofficiamia 1400-luvun puolivälistä”, *Hymnos* 1999, 7–14.
- Taitto 2001 Ilkka Taitto, *Catalogue of medieval manuscript fragments in the Helsinki University Library. Fragmenta membranea 4: Antiphonaria*, I (Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 67) Helsinki 2001, 128–129.
- Tuppurainen 1998 Erkki Tuppurainen, ”Lohtajan kirkonarkiston kaksi 1500-luvun kansankielistä liturgista laulua”, *Lohtajan kirkkomusiikkijuhlat 20 vuotta*, Kokkola 1998, 27–30.
- Tuppurainen 1999 Erkki Tuppurainen, ”Tukholman suomalaisen kirkon arkiston musiikkikäsikirjoitukset”, *Hymnos* 1999, 25–30.

- Vallinkoski 1948 Jorma Vallinkoski, *History of the University Library at Turku*, 1, Helsinki 1948.
- Voionmaa 1914 Väinö Voionmaa, ”Piirteitä aatelin maataloudesta Suomessa uskonpuhdistuksen aikakaudella ynnä katsaus keskiajan kartano-oloihin”, *Historiallinen Arkisto* 24, 1:1 (1914).
- Walta 2008 Ville Walta, *Kirjallisuus, kirjat ja kirjoittaminen Naantalin luostarissa (1438–1591)*, Pro gradu –tutkielma, Historian laitos, Helsingin yliopisto 2008.
- Wiktorsson 1985 Per-Axel Wiktorsson, ”En laghandskrift från 1400-talet och dess tillkomst”, *Nordiskt tidskrift för bok- och biblioteksväsen* 72 (1985), 33–40.
- Wiktorsson 2004 Per-Axel Wiktorsson, ”Handskrifter som mötts. Spår av ett stormansbibliotek”, Olle Ferm ja Staffan Nyström toim., *Bengt Jönsson (Oxenstierna) och hans värld*, Stockholm 2004, 283–312.